

Fritidspædagogiske erkendelser gennem normkritiske analyseværksteder

– en immanent kritik

**Pia Rauff Krøyer
& Pernille Lykke-Buch Jensen**

Denne artikel handler om, hvordan klubpædagoger gennem normkritiske analyseværksteder erkender, oversætter og udfordrer de normer, de ellers tager for givet i deres hverdag. Ved at anvende et immanent kritisk perspektiv på pædagogernes normkritiske analyser af egen praksis, demonstrerer artiklen med empirinære eksempler, hvordan normer og værdier i fritidspædagogisk praksis udfolder sig indefra og udfordres af en bevidst normkritisk tilgang. Her demonstrerer artiklen, hvordan pædagogerne igennem normkritiske analyseværksteder navigerer mellem bestræbelser på inklusion, traditionelle fritidspædagogiske værdier og ambitioner samt markedslogikker. På den måde belyser artiklen, hvordan normkritikken udfordrer og synliggør normative strukturer i klubpædagogernes hverdag, samt hvilke muligheder og udfordringer normkritikken indebærer i en fritidspædagogisk kontekst.

Normkritik, fritidspædagogiske værdiorienteringer, immanent kritik

Men der er noget virkelighed i det, samtidig med noget drømmescenarie på én eller anden måde (Pædagog, Klub Ålen, marts 2022).

Nyere forskning peger på, at pædagogers kønsnormer potentielt kan begrænse børn og unges frihed til at udtrykke og udforske deres kønsidentitet, seksualitet og andre aspekter af deres identitet. Det kan i værste fald føre til marginalisering og diskrimination af dem, der ikke passer ind i de konventionelle normer (Björkman & Bromseth, 2019; Brønsted & Canger, 2016; Kumashiro, 2009).

Imidlertid viser nyere normkritisk forskning, at pædagogers arbejde med normkritiske perspektiver kan understøtte børns deltagelses- og udviklingsmuligheder i pædagogisk praksis (Clarup et al., 2020; Hamilton & Padovan-Özdemir, 2022; Padovan-Özdemir & Hamilton, 2020; Salmson & Ivarsson, 2015). På den anden side peger forskningen også på, at pædagogers integration

af normkritikken fører til forskellige tilgange, som rejser spørgsmål om, hvorvidt normkritikken som perspektiv på det pædagogiske arbejde rent faktisk fører til reelle sociale forandringer og mere lige deltagelsesmuligheder blandt børn og unge i den pædagogiske praksis (Hamilton et al., 2023).

Denne artikels ærinde er at vise, hvad der sker, når klubpædagoger gennem normkritiske analyseværksteder erkender de normer, de tager for givet i deres klubpædagogiske arbejde, og hvordan de oversætter disse erkendelser ind i en fritidspædagogisk kontekst og praksis. Ved hjælp af et immanent kritisk blik undersøger vi, hvordan normer og værdimæssige orienteringer i fritidspædagogisk arbejde udfolder sig indefra, og hvordan disse kan påvirkes og potentielt ændres blandt pædagogerne ved en bevidst normkritisk tilgang.

Immanent kritik, som vi forstår og bruger det i artiklen, sigter både på at undersøge den empiriske adfærd og den eksplicite selvforståelse i sociale praksisser, samt hvordan normer og praksisser udfolder sig indefra, med henblik på at identificere mulige ændringer inden for rammerne af aktuelle sociale systemer (Stahl, 2021). Konkret betyder det, at vi viser, hvordan klubpædagoger gennem normkritiske analyseværksteder identificerer og udfordrer de normer, de tager for givet. Her ser vi nærmere på, hvordan disse erkendelser og oversættelser både peger på muligheder for normkritiske tiltag, som kan understøtte de unges alsidige identitetsudvikling og deltagelsesmuligheder i klubben, men også på udfordringerne som kaldes frem af pædagogerne, når disse tiltag skal realiseres.

Disse erkendelser og oversættelser er ikke blot relevante for klubpædagogernes faglige refleksioner over deres praksis, men de belyser også normkritikkens epistemologiske potentiale: Ved at synliggøre klubpædagogernes faglige erkendelser og oversættelser, fremhæver vi normkritikkens rolle i at udfordre og transformere normative strukturer i klubpædagogernes praksis, når den søger at slå rødder og finde plads imellem fritidspædagogisk tankegods, hverdagspraksis og markedsmæssige realiteter. Derfor skal denne artikel ses som et kritisk bidrag til den normkritiske forskning i pædagogisk praksis, især med fokus på fritidspædagogikken.

Baggrund og metode

Artiklens analyser er baseret på empirisk materiale og analytiske fund fra et nyligt afsluttet BUPL-finansieret forskningsprojekt, *Normkritiske perspektiver på fritidspædagogikken* (Hamilton et al., 2023; Krøyer et al., 2023; Krøyer & Padovan-Özdemir, 2022)¹, hvor vi i samarbejde med tre ungdomsklubber i Midtjylland undersøgte, hvordan køns- og mangfoldighedsnormer påvirkede de unges identitetsudvikling og deltagelsesmuligheder i ungdomsklubberne,

¹ Forskningsprojektets deltagere var projektleder Marta Padovan-Özdemir Roskilde Universitet og forskningsmedarbejdere Pia Rauff Krøyer, Stine del Pin Hamilton, Simon Iversen, Pernille Lykke Buch-Jensen, Sebastian Nemetb, Kristoffer Nymark Madsen, VIA University College.

samt hvordan normkritikken som perspektiv kunne styrke fritidspædagogers opmærksomhed på køn og mangfoldighed.

Metodisk anvendte vi et queer-fænomenologisk (Ahmed, 2006) og interventionsetnografisk forskningsdesign (Padovan-Özdemir & Day, 2020), som inkluderede deltagerobservationer, uformellesamtaler og interviews med de unge og pædagogerne (Østergaard, 2018), samt designbaseret forskning (Collective, 2003) i form af forskerfaciliterede fortællerværksteder og normkritiske analyseværksteder (Krøjer, 2020; Krøjer & Hutters, 2006).

Ved at anvende et design, der integrerede deltagerobservationer, uformelle samtaler og forskerfaciliterede værksteder, tilstræbte vi metodisk at skabe en ramme, der tillod os at engagere os direkte med pædagogerne og adressere deres bekymringer, erkendelser og modstand. Ligeledes gav det os mulighed for aktivt at udfordre eksisterende normer om køn og mangfoldighed i samarbejde med pædagogerne og deres ledere. I denne sammenhæng anvendte vi det, som Sarah Ahmed (2006) betegner som en "queer-position", som implicerer en særlig opmærksomhed på situationer, hvor individer eller fænomener ikke harmonerer med de eksisterende normer i et givent miljø eller i en bestemt situation (Ahmed, 2006). Disse individer bliver socialt sanktioneret gennem fx påtale, krav om begrundelse for adfærd eller påklædning, implicit afvisninger eller gennem latterliggørelse. Ahmeds idé om "coming up against" (2012), hvor nogen udfordrer institutionens normer, dannede i tillæg grundlag for at identificere det normkritiske koncept *normstød* (Salmson & Ivarsson, 2015). Ved at betragte fra en queer-position blev det således muligt at identificere normstød, som afslørede de gældende normer i klubben og stillede spørgsmål til det, der blev betragtet som selvfølgelig og normalt.

Ahmeds brug af queer-position kombinerede vi desuden med en fænomenologisk tilgang (Manen, 2007), som hjalp os til at undersøge og reflektere over, hvordan køn og mangfoldighed viste sig i klubben, og hvorfor det viste sig på den måde. Hertil hvordan et kritisk blik på normer blev præsenteret som et alternativ til ikke blot at acceptere de gældende normer uden at reflektere over dem (Hamilton et al., 2023). Vores queer-fænomenologiske tilgang til køn og mangfoldighed i klubben medførte på den måde, at vi kunne udforske og anerkende forskellige subjektive oplevelser og perspektiver på fænomener som køn, seksualitet, klasse, etnicitet og alder mv.

I alt blev der gennemført tre fortællerværksteder med de unge og deres klubpædagoger i de tre deltagende klubber, og efterfølgende tre normkritiske analyseværksteder. Endelig blev der afholdt en afsluttende fælles workshop med pædagogerne og ledere fra alle klubberne, hvor vi diskuterede deres arbejde med normkritiske tiltag.² Artiklens empiriske materialer og analyser udspringer af transskriptioner af lydfiler fra pædagogernes drøftelser under de normkritiske analyseværksteder.

² For uddybende læsning se forskningsrapporten, *Normkritiske udfordringer og muligheder i fritidspædagogikken: En analyse af forståelser, handlinger, værdier og erkendelser i arbejdet med normkritik blandt pædagoger i ungdomsklubben: delrapport 3.* (Hamilton et al., 2023).

Normkritiske analyseværksteder

De normkritiske analyseværksteder havde til formål at producere en række normkritiske analyser af normstødsfortællinger, oparbejdet på baggrund af fortælleværkstederne og observationer fra klubberne. Formålet var at identificere en lokal brændende platform for pædagogerne arbejde med køn og mangfoldighed i et identitets- og deltagelsesperspektiv. En normstødsfortælling behandler et normstød, hvor en ung/unge på en eller anden måde støder sig på klubbens normer.³ I analyseværkstedet skulle pædagogerne udvælge én fortælling, de ville analysere og udforske ud fra en række normkritiske spørgsmål, som blev faciliteret af forskerne. Her ses et lille udpluk af spørgsmålene.

- Hvilke normalitetsforståelser er på spil i fortællingen?
- Findes der normstød i fortællingen, og hvem støder sig på dem?
- Hvem privilegeres og sanktioneres i fortællingen?
- Hvem oppebærer normen i fortællingen – pædagogen eller de unge?
- Hvordan kan I ændre normen, så den pædagogiske situation/praksis stiller alle unge i klubben mere lige?

Den normkritiske analyseramme, kombineret med vores queer-fænomenologiske positionering, gjorde det muligt for forskere og pædagoger i fællesskab at undersøge, diskutere og udfordre de normer, der både muliggjorde og begrænsede de unges deltagelse i ungdomsklubben, samt at overveje nye normkritiske tiltag.

I *Klub Ålen*⁴ blev der udvalgt en fortælling om to drenge med minoritetsbaggrund, som fik lov til at deltage på en klubaften, hvor der normalt kun er ældre medlemmer til stede. I *Klub Værket* blev der valgt en fortælling, som handlede om en gruppe unge, der ser en seksualvideo i klubbens sofahjørne, og i *Klub Splitten* blev der udvalgt en fortælling, som handlede om klubbens computerrum, hvor der var lavet et rum med ”pigecomputere”, og dermed forbeholdt pigerne. Det er pædagogerne forhandlinger og drøftelser af normerne de identificerer i disse fortællinger, som vi løbende refererer til i analyserne.

Kodning af materialet

Den analytiske behandling af det empiriske materiale er foregået i to omgange. Først igennem en åben kodning, hvor lydfilerne fra analyseværkstederne blev transskriberet og læst med udgangspunkt i spørgsmålet:

- Hvilke umiddelbare normkritiske udfordringer og muligheder kan vi identificere i pædagogerne analyser af deres pædagogiske praksis?

I anden omgang lavede vi tematisk kodning, som tog udgangspunkt i empirinære termer, beskrevet ud fra følgende spørgsmål:

- Hvilke normer får pædagogerne øje på?
- Hvilke erkendelser om deres praksis giver det anledning?
- Hvilke fritidspædagogiske ord, begreber og værdier kommer i spil i deres drøftelser og rationaler omkring normerne?

³ For uddybende læsning se BUPL-forskningsrapporten: *Normkritisk analyse af fortællinger om køn og mangfoldighed blandt unge og deres fritidspædagoger i ungdomsklubben: delrapport 2.* (Krøyer et al., 2023).

⁴ Alle klubber er anonymiseret ved navn: Hbv. *Klub Værket*, *Klub Ålen* og *Klub Splitten*. Pædagogerne anføres som Pæd.1., 2., 3 mv. eller som pædagogerne.

I den forstand har vi arbejdet åbent-induktivt og med referencer til fritidspædagogiske grundbegreber og værdier, hvor vi tematisk har kodet datamaterialet ud fra empirinære termer og analytiske kategorier, som udsprang af iagttagede gentagelser og mønstre. I denne forbindelse identificerede vi følgende empiriske tematikker: *inklusion og fællesskab, frirum, forestillinger om autonome unge, pædagogen som autentisk og som rollemodel og markedslogik.*

De følgende analyser vil illustrere, hvordan disse tematikker formaterer sig i pædagogernes normkritiske erkendelser og oversættelser gennem analyseværkstederne, og hvordan de legitimerer udviklingen af deres klubpædagogiske praksis eller manglen på samme. Analyserne tjener således fra et immanent kritisk perspektiv (Stahl, 2021) til at vise de eksplicite selvforståelser, indre logikker og rationaler, der opstår, når pædagogerne reagerer på normstødsfortællingerne, og de normer, de identificerer.

'De gode unge' og inklusionsdrengene

I pædagogernes normkritiske analyser af normstødsfortællingerne var det tydeligt, at de relativt nemt kunne identificere de normer, der var på spil, og hvordan disse normer privilegerede nogle unge frem for andre. I Klub Ålens behandling af fortællingen om to drenge med etnisk minoritetsbaggrund, der havde fået lov til at besøge klubben en mandag aften – normalt forbeholdt de ældste årgange – fordi pædagogerne havde vurderet, at det kunne være godt for drengene at møde denne ungegruppe, blev normen om 'de gode unge' og fritidspædagogiske begrundelser om inklusion hurtigt kaldt frem.

Normstødsfortællingen handler om, hvordan de to drenge syntes at blive ignoreret af 'den gode ungegruppe' under aftensspisningen i klubben. Fortællingen beskriver, hvordan de to drenge havde placeret sig selv i den ene ende af rummet med ryggen mod bagvæggen. Under spisningen satte ungegruppen sig sammen for sig selv i den modsatte ende uden at ænse de to drenge, mens pædagogerne satte sig hos de to drenge.

I den indledende analyse genkender én af pædagogerne hurtigt de drenge, der er omdrejningspunktet for fortællingen:

Det er sjovt, der er to af jer, som er med den aften, men vi andre har et klart billede af, hvem det er. (...) Altså, det er to drenge, som har særlige behov og en anden baggrund, og som har fået en mulighed for at bevæge sig lidt uden for de der stereotype rækker eller tilbud, som der har været tidligere i forhold til det hed onsdag aften. Nu har de fået lov til at komme mandag aften (...).

Denne opmærksomhed bakkes op af en anden pædagog, som bemærker, at drengenes besøg tydeliggør en norm, der privilegerer 'de gode unge' og muligvis udfordrer deres bestræbelser på inklusion af drengene. Han siger:

Fordi de børn, som er om mandagen, er 'de gode'. Det er også dem, der sætter normen, fordi de sidder sammen, og de finder hinanden. Og så kommer der to aliens, som i vores optik er en del af inklusion, men de bliver ekskluderet (...) Men vi bryder jo ikke gruppen op. Eller bryder med den. Vi sidder jo bare med de stakkels unge, som ikke er en del af noget.

Pædagogen synes her at erkende, hvordan normen om "de gode unge" medfører, at pædagogerne ikke tilskynder til, at de to drenge inkluderes i ungegruppen. I stedet leder ungegruppen og den norm, som gruppen oppebærer, til, at pædagogerne under maden kompenserer for drengenes tydelige distance eller eksklusion ved at sætte sig hos dem. Pædagogerne erkender hermed, hvordan normen privilegerer i den forstand, at 'de gode unge' tildeles retten til at være adskilt fra de to drenge og værne om deres eget fællesskab. Dette perspektiv understøttes af en tredje pædagog, som reflekterer over, hvorfor normen muligvis tillader denne distance mellem de to drenge og ungegruppen:

Der er noget i forhold til den her norm (...) At vi ligesom tillader den her måde, at de unge ekskluderer på. Det er noget, som vi tillader at ske. (...) Men vi anerkender samtidig de her unges behov for at være adskilt fra dem, da de har deres fællesskaber.

Perspektivet bliver dog udfordret efterfølgende af lederen. Han siger:

Jeg vil måske se på det en anden måde. For mig at se så handler det her om legitim perifer deltagelse. Vi inviterer de her to drenge ind i aftenklubben, hvor de nødvendigvis ikke vil have været før. Det starter med, at vi inviterer nogle unge ind som de her to drenge, hvor de unge, der altid plejer at komme om onsdagen, lige pludselig skal møde om mandagen. Men så skal de mødes med nogen, som de ikke har set (...) Altså jeg tolker det sådan, at de to drenge sætter sig med ryggen op til bagvæggen. De skal have fokus på alt det, der er foran (...) Når man ser det udefra, så er der nok nogen, der vil mene, at de bliver ekskluderet. Men vi andre forstår det jo på en anden måde

Lederen bidrager her med et andet analytisk perspektiv på fortællingen, som handler om, hvordan drengene nærmer sig fællesskabet ved 'legitim perifer deltagelse', og hvorfor drengene sætter sig med ryggen til bagvæggen og med overblik over ungegruppen. Ligeledes fastholder han, at drengenes deltagelse den aften skal ses som et forsøg på at inkludere dem i nogle fællesskaber, de normalt ikke ville have adgang til. Dette bestyrkes af en tredje pædagog, som siger:

De har simpelthen overblikket ved at sidde der (...) og det kan være, at vi på sigt skal hjælpe dem ind i en eller anden sammenhæng, men det skal jo ikke forceres igennem.

Lederens og den tredje pædagog analytiske perspektiv synes her at orientere sig mod tiltagets oprindelige fritidspædagogiske ambition om inklusion af de to drenge i fællesskabet med de 'gode unge', hvor de over tid kan nærme sig ungegruppens fællesskab om mandagen. Den første pædagog bemærker i denne sammenhæng:

En interessant ting er, at de to drenge godt kan have et lidt udfordrende sprog, men den mandag aften var det sprog væk, altså de indretter sig efter den normalitet eller den måde, man begår sig på. Den fanger de. Og de registrerer, hvordan de andre gør. Den der attitude, de har, var væk. Så de sad og spejlede sig i de andre. Så den første aften, så skal de lige se an, og herefter kan vi se på, hvordan vi hjælper dem ind i fællesskabet.

Således tilslutter den første pædagog sig ambitionen om at inkludere drengene i den forstand, at drengene civiliseres gennem 'de gode unges' positive spejlinger, og drengenes upassende adfærd bliver herigennem sat i bero. 'De gode unge' understøtter hermed pædagogernes civiliseringsarbejde (Gulløv & Gilliam, 2012) med de unge i klubben, der formaterer sig omkring den herskende klubnorm for respektabel ungeadfærd.

Ovenstående udveksling mellem pædagogerne illustrerer, hvordan en række normkritiske erkendelser udvikles og forhandles gennem den normkritiske analyse af normstødsfortællingen. Analyserammen giver på den ene side anledning til, at pædagogerne får øje på en klubnorm, som bebos og oppebæres af 'de gode unge': De får øje på, at 'de gode unge' privilegeres, mens de to etniske minoritetsdrenge ekskluderes, og at 'de gode unge' tildeles retten til at agere ubemærket i klubben, fordi de lever op til klubbens forventninger om, hvordan man skal tale og opføre sig. Dette honoreres af pædagogerne i form af den måde, ungegruppen omtales på, den måde, de antager, at ungegruppen skaber positive

spejlinger, og hvordan pædagogerne er påpasselige med at beskytte ungegruppen mod 'udefrakommende forstyrrelser' på deres klubaften. På den anden side medfører lederens analyse af situationen som 'legitim perifer deltagelse', at de etniske minoritetsdrenge deltagelse i klubben mandag aften skal betragtes som et skridt mod inklusion, hvilket bestyrkes af de andre pædagoger.

Lederens og pædagogernes forestilling om de to etniske minoritetsdrenge integration i den store gruppe korresponderer i denne forbindelse med tolerancepædagogikkens tilgang til inklusion, hvor majoriteten, her pædagogerne og de unge inspireres til at udvise tolerance over for minoriteterne - repræsenteret ved de to etniske minoritetsdrenge – og dermed sikre inklusion af minoriteten (Bromseth, 2019). Denne tilgang styrker lederens og pædagogernes tanker om, at de etniske minoritetsdrenge deltagelse i klubben på en mandag er et skridt mod inklusion, hvor de kan 'spejle' sig i de gode unge. De andre pædagogers fornemmelse af, at netop denne tilgang medfører uhensigtsmæssig eksklusion og andengørelse, korresponderer omvendt med normkritikkens problematisering af tolerancepædagogikken. Tolerancepædagogikken fastholder ofte opfattelsen af den 'anden' som forskellig fra majoriteten, hvilket netop opretholder en opdeling mellem 'dem' (drene) og 'os' (de gode unge) (Frederiksen & Overvad, 2020).

Fra et immanent kritisk perspektiv indikerer ovenstående analyser, hvordan pædagogernes normkritiske analyse fører til en dybdegående undersøgelse af klubmiljøets indre normer. Den normkritiske tilgang fremkalder både et kritisk blik på normernes inkluderende og ekskluderende sociale effekter. Samtidig fremkalder analysen også pædagogernes mulige forståelser af inklusion og hvordan disse forståelser verificerer deres inklusionsbestræbelser. Ved at fokusere på interne sociale dynamikker i klubben tillader analysen således refleksioner over, hvordan normerne påvirker unges deltagelsesmuligheder i klubben, men også hvordan fritidspædagogiske ambitioner om inklusion udfordrer de normkritiske bestræbelser.

Frirum til samtaler om sex, eller hvor de unge kan være sig selv

Pædagogerne på tværs af klubberne understreger gentagne gange under analyseværkstederne vigtigheden af, at klubben fungerer som et *frirum*, hvor de unge frit kan interagere med de voksne. I Klub Ålen beskrives denne fritidspædagogiske værdiorientering fx som et 'forlænget værelse', hvor de unge har deres eget rum, og hvor der er plads til alle. En pædagog bemærker i denne forbindelse:

De har deres eget værelse her. Der er lidt mere plads, og der er plads til alle og sådan noget. En gang imellem får vi lov til at sidde på kanten af deres fællesskab (...) De nyder godt af at få den mad, de gerne vil have, og der er ikke så store krav til dem.

Så på den måde tror jeg, de finder det, de gerne vil have, når de kommer her.

Andre pædagoger fremhæver klubben som et frirum, hvor de unge kan tale frit om selv de mest tabubelagte emner. Dette kommer særligt i spil Klub Værket, da pædagogerne analyserer en normstødsfortælling om en gruppe unge, der ser seksualundervisningsvideoer i klubbens sofahjørne. Fortællingen handler om, hvordan en gruppe drenge fnisende ser en seksualundervisningsvideo fra skolen en aften i klubben. En gruppe piger kommenterer på, hvorfor de ser den, og der opstår en hånende udveksling mellem drengene og pigerne om seksuel umodenhed.

I den indledende analyse af fortællingen bliver pædagogerne hurtigt enige om, at videoen er acceptabel, så længe drengene ikke ser porno. En pædagog udtaler:

Ja, altså, de sidder og ser seksualundervisningsvideoer. Det var det første, jeg sådan snublede over... Det er jo ikke fordi, de sidder og ser porno. De sidder og ser seksualundervisningsvideoer. Og må man ikke det?

En anden pædagog supplerer med en forundring over, at de unge overhovedet vil sidde og se sådan noget i klubben:

Men det nye er jo, at de sidder sammen med nogle voksne og gør noget. Altså dengang, da jeg var på den alder... det kunne aldrig finde sted overfor en voksen. Det der med, at de gør det sådan HELT åbenlyst, og at der sidder voksne, og de er pishamrende ligeglade med, at der sidder en voksen dér og hører alt det her... det synes jeg er noget nyt.

For pædagogerne leder den normkritiske analyse af normstødsfortællingen i første omgang ikke til en dybere drøftelse af de normer om køn og seksualitet, der synes at være på spil mellem de unge i fortællingen, eller om porno, som de selv nævner. Snarere fører det til en godkendelse af videoen, fordi det er undervisningsmateriale. Ligesom de forundres over, hvordan unge i dag synes at være mere frimodige i forhold til at tale om sex, når der er voksne til stede, sammenlignet med da de selv var unge. Dette ansporer dem videre til en drøftelse om, hvordan klubben har en rolle i at tilbyde et miljø, hvor de unge kan udtrykke sig frit og blive mødt med forståelse og støtte, men også hvor pædagogerne skal opmuntre de unge til at være nysgerrige og undersøgende, selv når det kommer til emner som seksualitet. De siger:

Pæd. 1: Hvis det så er en reel undervisningsvideo, som man har fået et link til gennem skolen, så synes jeg egentlig bare, at den skal have lov til at være her. Det er jo her, vi taler om det, hvor de kan være undersøgende, og de kan stille mig som voksen spørgsmål, som jeg kan svare på (...). Men jeg er ikke din forælder. Du har faktisk mulighed for at tale med nogen. Og vi kan tale med hinanden om det her. Og sådan en samtale her ville jo ikke opstå af sig selv. Det ville være mærkeligt, hvis man som voksen bragte den hen til en gruppe og bare begyndte at tale... hvad ved du om sex?

Pæd. 1 og 3: (Griner)

Pæd. 2: Men her åbner sig en mulighed, fordi de gør det her. Døren er egentlig åben til den samtale, på en måde hvor det ville være naturligt at tale om det.

Pæd. 3: Det er en god grobund for en snak (...) der er mange snakke, man kunne lægge ind.

Uddraget illustrerer, hvordan normstødsfortællingen ansporer til drøftelser om klubbens bestræbelser på at skabe et trygt og åbent miljø, hvor de unge føler sig frie til at udforske og diskutere selv de mest følsomme emner. Disse bestræbelser kan blandt andet perspektiveres til fritidspædagogikkens ønske om at styrke de unges autonomi ved at tilbyde dem et rum, hvor de kan udtrykke sig uden frygt for fordømmelse eller censur fra voksne (Petersen et al., 2023). Dette kan også forstås i sammenhæng med, at en stor del af det fritidspædagogiske arbejde er etableret i en kritisk pædagogisk tradition, der ønsker at skabe alternativer til det konforme trivselsarbejde og reduktion af pædagogisk selvbestemmelse, som ses i skolesammenhænge (Ringskou, 2021). Ved at understrege at klubben er et trygt frirum, hvor de unge kan tale med voksne, som ikke er deres forældre, og hvor de 'tør' se seksualundervisningsvideoer, synes den fritidspædagogiske bestræbelse for pædagogerne at blive indfriet.

Pædagogen viser vejen

Pædagogerne i Klub Værkets indsats for at forstå de unges bevæggrunde for at se seksualundervisningsvideoen i klubbens sofabjørne fører desuden til en antagelse om, at de unge ønsker at søge vejledning og støtte fra de voksne i klubben, som skal hjælpe dem med at forstå og navigere gennem komplekse emner som seksualitet. En pædagog bemærker i denne sammenhæng:

Men det er sjovt, at de gør det nede i ... Altså, at de gør det i deres fritid, men de gør det et sted, hvor der er voksne omkring dem, så de går jo ikke bag et eller andet skur og kigger på det. De gør det måske med et ønske om, at der er nogen, som kan guide...

Rollen som 'guide' kan blandt andet perspektiveres til en bredere fritidspædagogisk værdi, hvor pædagogen agerer som *rollemodel* for de unge (Petersen et al., 2023; Aagerschou et al., 2021). I klubmiljøet, der er præget af værdier som frirum, autonomi og individuel udvikling, er det en central opgave for pædagogen at fungere som en rollemodel for de unge. Denne rolle kræver ikke kun faglig ekspertise, men også evnen til at etablere personlige relationer og dele egne livserfaringer (Haugegaard & Østergaard, 2020).

Den fritidspædagogiske ambition om pædagogen som rollemodel er også på spil blandt pædagogerne fra Klub Splitten i deres normkritiske analyser. En pædagog udtaler:

Vi vil rigtig gerne være de betydningsfulde voksne for børn, ikke for dem alle sammen, men for nogle specifikke kan vi godt mærke, at det bliver man. Det vil man gerne være, og der er nogle som har brug for det.

Pædagogerne bemærker desuden, hvordan rum og personbårne aktiviteter er en stor del af deres hverdagspraksis i klubben:

Vi er jo selv med til at sætte... hvad skal man sige, dagsordenen for de her rum. (...) altså jeg er jo ikke oppe i Krea og lave noget, det er ikke lige min spidskompetence eller interesseområde.

En anden pædagog stemmer i:

Vi har jo gået efter hver vores spidskompetencer, fordi så tænker vi jo at vi er de dygtigste formidlere af det her, og udviklingspotentialerne hos børnene kan vi dygtigst understøtte, når vi selv er skarpe på et område. Så det er jo egentlig det, vi er gået efter. Og det er måske lidt kønnet.

Pædagogernes normkritiske analyser i Klub Splitten synliggør her de indre rationaler og værdiorienteringer, der sætter rammen for klubbens aktiviteter, hvor pædagogerne erkender, at de fordeler sig i deres hverdagspraksis ud fra deres spidskompetencer og interesser, som er kønnede. Dog begrundes deres pædagogiske hensigter ud fra fritidspædagogiske idealer og ambitioner om at agere rollemodeller for de unge.

De unge skal selv have lov til at bestemme

Retten til frihed og forestillinger om den autonome unge, som kan træffe sine egne valg, er ligeledes på spil blandt pædagogerne på tværs af klubberne. Dette kommer især til udtryk hos pædagogerne i Klub Splitten, i deres analyse af normstødsfortællingen om, hvordan de har indrettet et hjørne med 'pigecomputere'. Normstødsfortællingen beskriver, hvordan hjørnet er indrettet med blomster på væggene og lilla puder, og pædagogerne forklarer, at pigerne kan spille SIMS, som er et 'stille og roligt spil' i modsætning til det, drengene spiller i deres computerrum. Under de normkritiske analyser diskuterer pædagogerne intentionen bag pigecomputere og reflekterer over pigernes behov for at have deres eget rum. En pædagog bemærker:

Men det er jo alligevel også lidt sjovt, fordi det er jo lavet på basis af et behov, også et udtalt behov, ikke? Altså for at de (pigerne) gerne ville have deres eget rum (...) Det interessante her, det er også det der med, jamen, det er også et frirum, hvor vi kan være piger, uden der er de der irriterende drenge, ikke også?

Selvom pædagogerne i Klub Splitten bestræber sig på at skabe et miljø, der imødekommer pigernes ønsker og behov, står de over for en udfordring. Deres handlinger, selv når de er motiveret af fritidspædagogiske ambitioner og idealer om frihed og autonomi, fører dem i analysen til at reflektere over de eksisterende binære kønsnormer: Ved at tilbyde et separat rum til pigerne og muligheden for at være sig selv uden drenge, konfronteres de med spørgsmål om kønsdifferentiering og social in- og eksklusion.

Fra et immanent kritisk perspektiv leder pædagogernes normkritiske analyser til, at de reflekterer over deres handlinger og søger at undersøge, om de aktivt udfordrer eksisterende kønsnormer eller blot reproducerer dem på nye måder. Deres bestræbelser på at etablere et inkluderende og autonomt miljø for pigerne står dermed over for udfordringer, da de skal balancere mellem fritidspædagogiske idealer om frihed og autonomi og sociale konstruktioner om køn og identitet. Samtidig indikerer analysen også, at pædagogernes bestræbelser på at imødekomme pigernes ønsker både tilslører og afslører yderligere en binær kønsforståelse blandt pædagogerne, idet pigerne og drengen gøres til hver deres lukkede kategorier med forskellige ønsker og behov.

De unge stemmer med fødderne

Nyere dansk forskning peger på, at pædagogers arbejde med børn og unge inden for fritidspædagogikken understreger behovet for aktiviteter og legemuligheder, der appellerer til børnene og de unges interesser (Petersen et al., 2023). På tværs af klubberne så vi, at klubbernes bestræbelser på at tiltrække unge synes at

være motiveret af en form for klubpædagogisk markedslogik. I Klub Værket begrundes organiseringen af aktivitetstilbuddene ud fra pædagogernes betoning af deres ekspertise og autenticitet, som skal tiltrække unge kunder. En pædagog uddyber her:

Pæd.1: Det er egentlig bare et tomt hus her, men så kommer der nogle mennesker ind, som har en oprigtig interesse for musik, kreative aktiviteter, sport eller lignende. Og så er det dér, vi går hen og skaber noget. Det er også det, der virkelig sælger os godt. Vi ved meget om lige præcis det, vi laver. Så man skal passe på, at det ikke bliver sådan, at alle skal op i Krea, fordi vi skal have nogle drenge derop og sådan noget. Men hvis vi så står deroppe, så fanger det måske ikke eller sælger ikke lige så godt. Så mister de ligesom fornemmelsen af det.

Pæd.2: Autenticiteten?

Pæd.1.: Ja, autenticiteten eller dygtighed...

Pæd. 3: Ja. Men det er jo nærmest lige meget, hvad man gør, så vil der altid være nogen, der er privilegerede, og nogen, der bliver sanktioneret. Og så kan man sige, ej ved du hvad, så skal vi lige kigge på dem herovre, så de kan være med, og så fordømmer du dem herovre. For eksempel er de piger, som bruger Krea lige nu, super privilegerede, fordi de har et kæmpe rum, og der er plads til så meget. Men hvad sker der, hvis der kommer 20 drenge derind? Jamen, så bliver de måske skubbet ud derfra, fordi der skal være en høvlebænk, og der skal være... ikke at det er forkert, men det er jo bare det der med, at lige meget hvad du gør, så... man kan jo ikke favne alle på én gang. Der vil altid være nogen, der bliver sanktioneret eller privilegeret på en eller anden måde, og det tror jeg bare, at man skal acceptere. Det er måske sådan, virkeligheden er.

Uddraget viser, at pædagogerne legitimerer deres valg af aktiviteter ud fra en logik, hvor klubben tiltrækker de unge som kunder. Pædagogerne erkender og problematiserer kønsnormernes in- og ekskluderende virkninger, samtidig med at de understreger behovet for at fastholde klubben som en attraktiv og autentisk institution. Tiltag om differentieret kønsrepræsentation eller aktiviteter der vil tiltrække både piger og drenge bliver på den måde problematiseret, da det enten ville kunne kompromittere medlemskaberne, eller det vil lede at andre unge sanktioneres eller privilegeres.

I Klub Ålen fremhæves den samme markedslogik, hvor pædagogerne argumenterer for at fastholde gruppen 'de gode unge' som kunder: En pædagog udtaler:

Jeg tror også, at det er, fordi man har fået en eller anden form for beskyttergen, fordi det er jo faktisk de eneste medlemmer, vi har i vores ungdomsklub, som bruger tilbuddet aktivt (...) Vi prøver at beskytte dem til det tilbud, de gerne vil have. Fordi så kan vi blive ved med at have dem her. Og med de briller på kan jeg godt se, at man lukker ned for noget andet, der kunne være en mulighed i, at man kunne gøre tingene anderledes for at invitere andre ind. Fordi det ville kunne brede det ud. Men der er noget virkelighed i det samtidig med noget drømmescenarie på en eller anden måde.

En anden pædagog tilføjer:

Der er en meget stor politisk beslutning i det også, fordi man går jo ind og måler data (...) så der er et meget tydeligt... fra ledelsen af og hele vejen op i systemet, at vi skal have MEGET mere fokus på vores ungdomsklub. Og der skal være MEGET mere plads til dem.

Trods pædagogernes bestræbelser på at lave normkritiske tiltag, overskygger markedslogikker og politiske hensyn deres normkritiske indsats. Virkeligheden er bestemt af klubbens overlevelse: Der skal kunder i butikken for at sikre økonomien. Ligesom klubben skal legitimere sin eksistens overfor kommune og forvaltning gennem et højt medlemstal. I forsøget på at tiltrække så mange unge som muligt, må klubbens hverdagspraksis altså organiseres efter udbud og efterspørgsel. Da en tredje pædagog erklærer: "Det er jo de unge, der stemmer med fødderne", cementeres denne markedslogik, og markerer en indre balancegang mellem pædagogernes normkritiske ambitioner og den praktiske virkelighed, hvor markedslogikken vejer tungt.

Afrunding – mellem virkelighed og drømmescenarier

Artiklens analyser illustrerer gennem et immanent kritisk perspektiv, hvordan pædagogerne erkender og oversætter normkritikken på sådan en måde, at den konvergerer med fritidspædagogiske ambitioner og idealer. Pædagogerne argumenterer for og legitimerer deres valg af pædagogiske aktiviteter og indsatser indenfor idealer og værdimæssige orienteringer om klubben som et, *frirum, forestillinger om autonome unge, pædagogen som autentisk og som rollemodel, tolerancepædagogisk inklusion og fællesskab.*

Det interessante er imidlertid, at ud over disse traditionelle fritidspædagogiske værdier og ambitioner, lægger den *klubpædagogiske markedslogik* sig også som en forståelsesmatrice for pædagogernes tilstræbelser på at forandre praksis. Denne markedslogik indebærer en orientering mod at tiltrække og fastholde unge medlemmer i klubben ved at tilbyde aktiviteter og faciliteter, der appellerer til deres interesser og behov. Pædagogerne bruger denne markedsorienterede tilgang til at begrunde deres valg af aktiviteter og tilbud i klubben, selvom disse begrundelser divergerer med deres normkritiske erkendelser om social eksklusion eller kønnede differentieringer. Derfor ser vi en dualitet i pædagogernes tilgang: På den ene side forsøger de at opretholde normkritiske idealer om mangfoldighed og lige deltagelsesmuligheder for alle, mens de på den anden side tilpasser sig en markedsorienteret tilgang for at sikre klubbens fortsatte eksistens og relevans. Denne dualitet skaber en spænding mellem ideelle pædagogiske mål og de praktiske udfordringer ved at drive en klub i en stadig mere konkurrencepræget omverden.

Fra et immanent kritisk perspektiv fungerer normkritikken således som en tilgang og tænkning, der adresserer denne spænding ved at skabe rum for refleksion og dialog om, hvordan klubmiljøet bedst kan tilpasses de skiftende sociale og kulturelle landskaber, den er en del af. I den sammenhæng skal normkritikken som perspektiv på fritidspædagogisk arbejde ikke blot betragtes som en ekstern teoretisk ramme, men som 'noget' der bliver til noget andet i mødet med fritidspædagogisk tankegods, ambitioner og markedslogikker, hvor artiklens analyser netop tjener til at vise, hvordan praktiske erfaringer og teoretiske forståelser afbryder og informerer hinanden i fritidspædagogernes normkritiske bestræbelser på at skabe mere lige deltagelsesmuligheder blandt de unge i klubben.

Pia Rauff Krøyer, Lektor, Pædagoguddannelsen Aarhus, VIA UC

Pernille Lykke-Buch Jensen, Lektor, Pædagoguddannelsen Randers, VIA UC

Litteraturliste

Aagerschou, T., Larsen, J., & Bak, S. (2021b). Fritids- og ungdomspædagogikens historie og moderne opgave. *Tidsskrift for Socialpædagogik*, 24(2), 5–16

Ahmed, S. (2006). *Queer Phenomenology Orientations, Objects, Others*. Duke University Press.

Björkman, L., & Bromseth, J. (Red.). (2019). *Normkritisk pedagogik: Perspektiv, utmaningar och möjligheter*. Studentlitteratur AB.

Bromseth, J. (2019). Normkritisk pedagogik—Rötter och fötter. I J. Bromseth & L. Björkman (Red.), *Normkritisk pedagogik: Perspektiv, utmaningar och möjligheter*. Studentlitteratur AB.

Brønsted, L., & Canger, T. (2016). *Køn—Pædagogiske perspektiver*. Samfundslitteratur.

Clarup, E., Hamilton, S. D. P., & Padovan-Özdemir, M. (2020). *Normkritisk og normkreativ pedagogik i aktuel praksis: Et forskningsbaseret inspirationskatalog til dagtilbud: Delrapport 2*. VIA University College.

Collective, T. D. (2003). *Design-based research: An emerging paradigm for educational inquiry*. Educational Researcher.

Frederiksen, J., & Overvad, E. (2020). “Normkreativ pedagogik og ligestillingsarbejde i skolen”. I Køn, seksualitet og mangfoldighed. I S. B. Nielsen & G. R. Hansen (Red.), *Køn, seksualitet og mangfoldighed* (1. udg., s. 214–236). Samfundslitteratur.

Gulløv, E., & Gilliam, L. (2012). *Civiliserende institutioner Om idealer og distinktioner i opdragelse*. Aarhus Universitetsforlag.

Hamilton, S. D. P., Nemeth, S., Padovan-Özdemir, M., Jensen, P. L. B., Iversen, S., Krøyer, P. R., & Madsen, K. N. (2023). *Normkritiske udfordringer og muligheder i fritidspædagogikken. En analyse af forståelser, handlinger, værdier og erkendelser i arbejdet med normkritik blandt fritidspædagoger i ungdomsklubben. Delrapport 3*. Roskilde Universitet og VIA University College

Hamilton, S. D. P., & Padovan-Özdemir, M. (2022). *Normkritisk evalueringskultur i dagtilbud—Muligheder, udfordringer og anbefalinger: Delrapport 5*. VIA University College.

Haugegaard, S., & Østergaard, S. (2020). *Jagten på frirum—Perspektiver på unge, hverdagsliv og fællesskab*.

Krøjer, J. (2020). Erindringsværksted: At intervenere i meningskabelse. I J. Krøjer & P. Hagedorn-Rasmussen (Red.), *Meningsfuldt? Kritiske perspektiver på social intervention* (Bd. 2020, s. 146–172). Frydenlund Academic.

Krøjer, J., & Hutter, C. (2006). *Metodehåndbog i fortællerværksteder* (1. udg.). FFD - Folkehøjskolernes Forening i Danmark.

Krøyer, P. R., Iversen, S., Jensen, P. L. B., Madsen, K. N., Padovan-Özdemir, Hamilton, S. D. P., & Nemeth, S. (2023). *Fortællinger om normstød i klubben: En normkritisk analyse af fortællinger om køn og mangfoldighed blandt unge og deres fritidspædagoger i ungdomsklubben. Delrapport 2*. Roskilde Universitet og VIA University College.

Krøyer, P. R., & Padovan-Özdemir, M. (2022). *Typer og tendenser i fritidspædagogiske arbejder—Et litteraturstudie af skandinavisk fritidspædagogisk arbejde med unge i et køns- og mangfoldighedsperspektiv. Delrapport 1*. VIA University College.

Kumashiro, K. (2009). *Against Common Sense: Teaching and Learning Toward Social Justice*. Routledge.

Manen, M. van. (2007). Phenomenology of Practice. *Phenomenology & Practice, Volume 1*(1), 11–30.

Padovan-Özdemir, M., & Day, B. (2020). Migrant parents enacting citizenship in school-home collaboration. I J. Hiitola, K. Turtiainen, S. Gruber, & M. Tiilikainen (Red.), *Family life in transition: Borders, transnational mobility, and welfare society in Nordic countries* (s. 142–153). Routledge.

Padovan-Özdemir, M., & Hamilton, S. D. P. (2020). *Padovan-Özdemir, M., & Hamilton, S. D. P. (2020). Mangfoldighed og ligestilling i dagtilbud: Omfang—Forståelser—Holdninger—Tilgange: Grundlag for udvikling af en normkritisk og normkreativ evalueringskultur: Delrapport 1*. VIA University College.

Petersen, K. E., Rose, P., Damkjær-Olesen, S., & Duncan-Benedix, J. (2023). *Pædagogers arbejde med børn og unge i fritidspædagogikken: Fritidspædagogikkens betydning for børn og unges trivsel, udvikling og livsmuligheder* (1. udg.). DPU, Aarhus Universitet.

Ringskou, L. (2021). Altså det er ikke bare alt, der kan måles og vejes. *Tidsskrift for Socialpædagogik, 24*(2).

Salmson, K., & Ivarsson, J. (2015). *Normkreativitet i förskolan: Om normkritik och vägar till likabehandling* (1. udg.). Olik.

Litteraturliste

Stahl, T. (2021). *Immanent Critique*. Rowman and Littlefield.

Østergaard, C. (2018). Observation i pædagogiske kontekster. I T. Engsig (Red.), *Empiriske undersøgelser*. Hans Reitzel Forlag.

Aagerschou, T., Larsen, J., & Bak, S. (2021). Fritids- og ungdomspædagogikens historie og moderne opgave. *Tidskrift for Socialpædagogik*, 24(2), 5–16.